

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เรื่องพระมาลัยเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาที่แพร่กระจายอย่างกว้างขวางในประเทศไทย และประเทศใกล้เคียง ได้แก่ ประเทศพม่า ประเทศลาว และประเทศเขมร เดิมเขียนด้วยภาษาบาลีเรียกว่า มาเลยุยเทวตเถรวตฺถุ และแพร่หลายเข้ามาในประเทศไทยทางล้านนาประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ ทางสุโขทัยประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ ต่อมาภิกษุชาวสุโขทัยชื่อ พุทธวิลาสเถระได้เขียนคัมภีร์ฎีกาขึ้นเพื่ออธิบายและขยายความ (สุภาพร มากแจ้ง, ๒๕๒๔, หน้า ๙๘) ทำให้เรื่องพระมาลัยเป็นที่รู้จักกันในประเทศไทยอย่างกว้างขวางมากขึ้น

เนื้อหาของเรื่องพระมาลัยกล่าวถึง พระอรหันต์รูปหนึ่งชื่อพระมาลัยเป็นผู้มีฤทธิ์มากสามารถเสด็จลงสู่นรกเพื่อโปรดสัตว์นรกให้พ้นจากความทุกข์ แล้วเสด็จขึ้นสวรรค์เพื่อนำดอกบัวที่ได้รับจากชายยากจนไปนมัสการพระเจดีย์จุฬามณี ได้พบกับพระอินทร์จึงสนทนากันเรื่องผลบุญของเทวดาทั้ง ๑๒ องค์ พบกับพระศรีอาริย์สนทนากันเรื่องความสุขสบายในศาสนาของพระองค์ และการกระทำที่ทำให้เกิดพ้นศาสนาพระศรีอาริย์ จากนั้นพระมาลัยก็กลับลงมาสู่โลกมนุษย์ ป่าวประกาศให้ทุกคนเร่งทำความดีเลิกทำความชั่ว เพื่อจะได้เกิดพ้นศาสนาพระศรีอาริย์

จากเนื้อหาดังกล่าวจะเห็นว่า เรื่องพระมาลัยสอดแทรกแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องบาปบุญ และศาสนาพระศรีอาริย์ไว้อย่างชัดเจน โดยเน้นที่การนำศาสนาพระศรีอาริย์มาเป็นเครื่องชักจูงจิตใจให้คนในสังคมประพฤติตนเป็นคนดี ซึ่งแนวความคิดของชาวพุทธเกี่ยวกับศาสนาพระศรีอาริย์นี้ปรากฏมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ดังจะเห็นจากข้อความบนจารึกวัดศรีชุม^๑ จารึกนครชุม^๒

^๑ จารึกหลักที่ ๒ มีข้อความกล่าวถึงยุคพระศรีอาริย์อยู่ในด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๘๘-๙๐ ว่า “พระมหาสามีศรีรัตนลังกาที่ป... วังแพร่... เพ่ายอด... อารยไมตรี... วสมาคีคงตรงได้ต้น” (กรมศิลปากร, ๒๕๒๗, หน้า ๗๘-๗๙)

^๒ จารึกหลักที่ ๒ มีข้อความกล่าวถึงยุคพระศรีอาริย์อยู่ในด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๖๑-๖๓ ว่า “ผิผู้ใดปรารถนาด้วยใจศรัทธาดังอันชื่อ จักปรารถนาไปเกิดในเมืองฟ้า ... ตรอด พระศรีอารยไมตรีลงมาเป็นพระพุทธ เยี่ยมมาเกิดในเมืองดินนี้คาบเดียวก็ได้” (กรมศิลปากร, ๒๕๒๗, หน้า ๓๓)

จารึกวัดสระศักดิ์ จารึกวัดเขากบ” และวรรณคดีเรื่องไตรภูมิพระร่วง” เป็นต้น โดยเฉพาะไตรภูมิพระร่วงได้กล่าวถึงโลกยุคศาสนาพระศรีอารีย์และให้ความสำคัญค่อนข้างมาก แต่ไม่ได้กล่าวว่าโลกยุคศาสนาพระศรีอารีย์เป็นโลกในอุดมคติกลับอธิบายว่า โลกในอุดมคติคืออสุรกรูทวิป ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า ชาวพุทธได้นำคติความเชื่อเรื่องอสุรกรูทวิปในไตรภูมิพระร่วงมาอธิบายเป็นเมืองในอุดมคติที่เรียกว่า “ศาสนาพระศรีอารีย์” ซึ่งเป็นผลมาจากการแปลมาเลຍຍເທວຕູເຄຣວຕູນັ້ນเอง

ด้วยอิทธิพลของการแปลมาเลຍຍເທວຕູເຄຣວຕູและการแต่งคำภีร์ฎีกามาลย์สูตรขึ้นเพื่ออธิบายขยายความ จึงได้เป็นต้นแบบให้เกิดวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยเพิ่มขึ้นอีกมากมายหลายสำนวน หลายชั้นลักษณะ ซึ่งแพร่กระจายอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ได้แก่เรื่อง พระมาลัยคำหลวง พระมาลัยกลอนสวด มาลย์ตันมลายปลาย (ภาคเหนือ) มาลย์หมื่นมลายแสน (ภาคอีสาน) และมาลัยสูตร ฉบับสำนวนเทศน์ปฐชาวิสัยชา โดยเรื่องพระมาลัยแต่ละสำนวนเหล่านี้ถูกนำไปใช้ในประเพณีการสวดอ่านที่แตกต่างกัน กล่าวคือ

พระมาลัยคำหลวง นำไปใช้สวดอ่านในงานแต่งงาน เพื่อสั่งสอนจริยธรรมให้แก่คู่บ่าวสาว ดังที่สันทนี อาบัวรัตน์ (๒๕๒๘, หน้า ๔๖) สันนิษฐานว่า เมื่อเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์นิพนธ์พระมาลัยคำหลวง น่าจะได้มีการนำพระมาลัยคำหลวงไปสวดกล่อมหมอบ้าง เพราะผู้ฟังย่อมเข้าใจเนื้อความได้ดียิ่งขึ้น แต่พระมาลัยกลอนสวดนั้น ไม่นำมาสวดในงานแต่งงาน เพราะโดยเนื้อหาก่อให้เกิดความรู้สึกสลดใจ ชวนให้เศร้าโศกมากกว่าชื่นบาน

พระมาลัยกลอนสวด (กาพย์พระมาลัย) เนื่องจากผู้ประพันธ์ได้เพิ่มเติมเนื้อหาในภาคนรกให้ละเอียดพิสดารมากขึ้น ด้วยการบรรยายถึงโทษของการกระทำบาปอันเป็นผลให้ตกนรกและพรรณนาถึงความทุกข์ทรมานของเปรตต่าง ๆ จึงถูกนำไปใช้สวดในงานศพ เพื่อสั่งสอนผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ให้เกรงกลัวต่อบาป และระลึกได้ว่าสังขารเป็นสิ่งไม่เที่ยง โดยใช้ศพที่อยู่เบื้องหน้าเป็นอุทาหรณ์

^๑ จารึกหลักที่ ๙ ก. มีข้อความกล่าวถึงยุคพระศรีอารีย์อยู่ใน บรรทัดที่ ๓๔-๓๕ ว่า “นายสรวศักดิ์ไว้ค้ำนกับจารึกต่อสันกาลปาวสาน ดูข้าทั้งหลายชนชาวทำในศาสนานี้ จะปรารถนาทันศาสนาพระศรีอารีย์ไมตรีโพธิสัตว์ทุกชาติ” (กรมศิลปากร, ๒๕๒๗, หน้า ๑๓๔)

^๒ จารึกหลักที่ ๑๑ มีข้อความกล่าวถึงยุคพระศรีอารีย์อยู่ในด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๘-๒๐ ว่า “สร้างพระมหาธาตุเล็กศาสนาธรรมในพระมหานครสิงหล โสธ ผสมสิบข้าว ช้ามมาลุตะนาวศรี เพื่อเลือกเอาคนผู้ดี ... สิงหลทวิป รอดพระพุทธศรีอารีย์ไมตรี” (กรมศิลปากร, ๒๕๒๗, หน้า ๑๘๘)

^๓ กล่าวถึงยุคพระศรีอารีย์ว่า “ผู้ใดจักปรารถนาสวรรค์นิพพานจงสดับไตรภูมิภคด้วยทำนุกอ่ารุง อย่าได้ประมาทสักอัน ดังนั้นจึงได้พบพระศรีอารีย์ไมตรีเจ้า เมื่อจะลงมาตรัสแก้สัพพันนุญตญาณในโลกนี้แล”

(พระญาณไทย, ๑๕๑๕, หน้า ๑๓)

มาลัยต้นมาลัยปลาย^๑ และมาลัยหมื่นมาลัยแสน พระมาลัยทั้งสองฉบับนี้ใช้เทคนิคนำก่อนการเทศน์มหาชาติของชาวล้านนาและชาวอีสาน^๒ ทั้งนี้เพื่อเป็นการอธิบายอานิสงส์ในการฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดรให้จบภายในวันเดียว (สันทนี อาบัวรัตน์, ๒๕๒๘, หน้า ๒๐๙) และอาจเป็นเพราะเนื้อหาของพระมาลัยฉบับเทศน์ว่าด้วยภาคสวรรค์เป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้มีเรื่องราวเป็นแนวชี้แนะให้มนุษย์สร้างบุญกุศล ประกอบคุณงามความดี ส่วนตอนท้ายของเรื่องกล่าวว่า ถ้าผู้ใดปรารถนาไปเกิดในศาสนาพระศรีอารียเมตไตรย ให้ตั้งใจฟังเทศน์เรื่องพระมหาเวสสันดรจนจบเรื่องในวันเดียว ฉะนั้นชาวล้านนาและชาวอีสานจึงมีประเพณีการเทศน์พระมาลัยก่อนเทศน์มหาชาติ ซึ่งปัจจุบันพบเฉพาะทางภาคเหนือและภาคอีสานของไทยเท่านั้น

ส่วนเรื่องมาลัยสูตร ที่เป็นฉบับเทศน์ปุจฉาวิสัชนานี้ พบว่า พระภิกษุผู้รู้ชาววัดนำมาใช้เทศน์สั่งสอนคุณธรรมให้พุทธศาสนิกชนหมั่นทำความดี ละเว้นความชั่ว ในโอกาสเทศกาลงานบุญและวันสำคัญต่าง ๆ ของทางศาสนา

ในการศึกษาเชิงสำรวจวรรณกรรมโบราณเรื่องพระมาลัย จากแหล่งข้อมูลสำคัญของทางภาคกลางและภาคตะวันออกคือ หอสมุดแห่งชาติท่าหลวงสุกรี กรุงเทพมหานคร, หอสมุดแห่งชาติ จังหวัดชลบุรี, และหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก จังหวัดจันทบุรี พบว่ามีวรรณกรรมโบราณเรื่องพระมาลัยที่เป็นฉบับเทศน์ปุจฉาวิสัชนาแพร่กระจายอยู่มาก^๓ โดยเฉพาะที่หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก จังหวัดจันทบุรี วรรณกรรมโบราณเรื่องพระมาลัยฉบับต่าง ๆ นั้น ล้วนแต่บันทึกด้วยอักษรขอม ภาษาบาลีและภาษาไทย แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว ที่หน้าปกเขียนระบุชื่อต่าง ๆ กัน เช่น มาลัยวัตถุ, มาเลยุยสูตร, ปุจฉาวิสัชนา, มาเลยุยสูตร, มาเลยุยสูตร, และมาลัยสูตร เป็นต้น

เมื่อศึกษาบริบทของต้นฉบับที่สืบค้นได้จากหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก จังหวัดจันทบุรี ฉบับเลขที่ จป.บ. ๒๘๓ / ๑ พระมาลัยสนทนากับพระอินทราธิราช, จป.บ. ๒๘๓ / ๒ คำพระยายมราชสนทนากับพระมาลัย, จป.บ. ๒๘๓ / ๓ คำกระหาชยสนทนากับพระมาลัย, จป.บ. ๒๘๓ / ๔ คำพระอินทร์สนทนากับพระมาลัย, และ จป.บ. ๒๘๓ / ๕ คำพระศรีอารีย

^๑ มาลัยต้นมาลัยปลาย บางครั้งเรียก “ปฐมมาลัย ทุตติมาลัย”

^๒ ประเพณีการเทศน์มหาชาติของชาวล้านนาเรียกว่า “พิธีตั้งธรรม” และของชาวอีสานเรียกว่า “งานบุญพระเวสส์”

^๓ จากการสำรวจวรรณกรรมโบราณเรื่องพระมาลัย จากหอสมุดแห่งชาติท่าหลวงสุกรี กรุงเทพมหานคร พบต้นฉบับจำนวน ๑๒ ฉบับ, หอสมุดแห่งชาติ จังหวัดชลบุรี พบต้นฉบับจำนวน ๕ ฉบับ และหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก จังหวัดจันทบุรี พบต้นฉบับจำนวน ๑๘ ฉบับ

สนทนากับพระมาลัย พบว่า ที่หน้าปากไม่ได้จารชื่อเรื่องเป็นอักษรขอมไว้ แต่ตอนจบท้ายเรื่องจารว่า “เอวี่ กัม ๙ มาโลยุยสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ” ซึ่งหมายถึงเรื่องมาลัยสูตรนั่นเอง ด้านสาระของเรื่อง ผู้ประพันธ์ใช้กลวิธีกำหนดให้ตัวละครต่าง ๆ คือ พระมาลัย พระยายม กระทาชาย พระอินทร์ และพระศรีอารีย มาสนทนาโต้ตอบกัน เพื่อสื่อให้พุทธศาสนิกชนละเว้นจากบาป สร้างกุศล และอบรมจิตใจให้บริสุทธิ์ โดยมีโครงเรื่องเป็นแบบเดียวกับเรื่องพระมาลัยฉบับอื่น ๆ อันได้แก่ มาเลยุยเทวตฺเตวตฺตํ พระมาลัยคำหลวง พระมาลัยกลอนสวด มาลัยหมื่นมาลัยแสน และ มาลัยตันมาลัยปลาย แต่มีสาระบางประการที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างออกไปมากมาย

ด้านรูปแบบคำประพันธ์นั้น แม้ว่าความส่วนใหญ่แต่งเป็นร้อยแก้ว แต่มีความบางตอนเป็นร้อยแก้วแบบมีสัมผัสคล้ายร้อยยาว ด้านการดำเนินเรื่องใช้วิธีปูจาวลีสนาเป็นกลวิธีสำคัญ ซึ่งจะแยกคำพูดของตัวละครแต่ละตัวคือ พระมาลัย พระยายม กระทาชาย พระอินทร์ และพระศรีอารียออกเป็นผูก ๆ รวม ๕ ผูก แต่เวลาเทศน์จะเป็นการเทศน์แบบ ๓ ธรรมาสน์ เพราะมีข้อความระบุไว้บนหน้าปกโบราณว่า “สร้างเมื่อพระพุทธรศักราชล่วงได้ ๒๔๖๒ พรรษา จ้างข้าพเจ้านายเจรจาร (นายเจรเชียน) ๒๕ ลาน รวมเป็นหนังสือ ๕ ผูกด้วยกัน เทศน์ ๓ ที่ (เทศน์ ๓ ธรรมาสน์)” ฉะนั้นจึงมีพระผู้เทศน์เป็นพระมาลัย ๑ รูป ส่วนพระอีก ๒ รูปที่เทศน์ในจำนวนพระยายมและกระทาชาย จะต้องเทศน์จำนวนพระอินทร์และพระศรีอารียอีกครั้ง

ต้นฉบับเรื่องมาลัยสูตร จำนวนเทศน์ปูจาวลีสนา ที่กล่าวถึงข้างต้น นับว่าเป็นวรรณกรรมศาสนาสำคัญที่แพร่กระจายอย่างกว้างขวางในสังคมไทยสมัยอดีตตามเขตภาคกลางและภาคตะวันออก เพราะพบต้นฉบับจำนวนมากเก็บรักษาอยู่ที่วัดและแหล่งเก็บรักษาเอกสารโบราณของภูมิภาคนี้ แต่ด้วยเหตุที่บันทึกด้วยอักษรขอม จึงมีผู้อ่านเข้าใจได้น้อย* และยังไม่มีการศึกษาถว้ถึง ผู้วิจัยจึงเห็นว่าเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะนำเรื่องมาลัยสูตร มาเผยแพร่ในวงวิชาการ โดยจะเลือกศึกษาต้นฉบับที่สืบค้นจากหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเศก จังหวัดจันทบุรี ฉบับเลขที่ ๒๔๓ / ๑ - ๕ ทั้งนี้เพราะเป็นฉบับที่มีความสมบูรณ์ทางด้านเนื้อเรื่องมากที่สุด ซึ่งจะนำมาปริวรรตจากอักษรขอมเป็นอักษรไทย แล้ววิเคราะห์ทางด้านเนื้อหา รูปแบบ

* ธีรช ปุณโณทก (๒๕๔๑, หน้า ๑๑๕) อธิบายไว้ในหนังสือการอ่านจารึกสมัยต่าง ๆ ว่า ในสมัยสุโขทัยถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ ชาวไทยใช้อักษรขอมเขียนภาษาบาลี ฉะนั้นพระไตรปิฎก ตำราวิชาการเกี่ยวเนื่องพระธรรมคัมภีร์จึงบันทึกด้วยอักษรขอม รวมทั้งวรรณกรรมพุทธศาสนาด้วย ครั้นสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้ยกเลิกการสอบอักษรขอมในการสอบไล่เปรียญธรรมประโยค ๔ ขึ้นไป ฉะนั้นการเรียนอักษรขอมจึงมีความจำป็นน้อยลง เมื่อเปิดการศึกษาแบบโรงเรียนสำหรับประชาชนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๗ จึงไม่มีหลักสูตรอักษรขอม ดังนั้นนักเรียนที่เรียนหนังสือระบบโรงเรียนจึงไม่มีโอกาสเรียนอักษรขอมนับแต่นั้นมา

และความสำคัญของวรรณกรรมเรื่องมัลลยสูตรต่อวิถีชาวพุทธ ผลของการวิจัยครั้งนี้จะเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่วรรณกรรมเรื่อง มัลลยสูตร ที่เป็นฉบับสำนวนเทศน์ปฐกวีสันสกฤต อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจและเป็นแนวทางในการศึกษาวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อปริวรรตวรรณกรรมเรื่อง มัลลยสูตร (จป.บ. ๒๔๓/๑ – ๕) จากต้นฉบับใบลาน อักษรขอม ภาษาบาลีและภาษาไทย มาเป็นอักษรไทยโดยใช้อักษรวิธีปัจจุบัน
๒. เพื่อศึกษาลักษณะอักษรขอมและอักษรวิธีที่ใช้ในการบันทึกวรรณกรรมเรื่อง มัลลยสูตร
๓. เพื่อศึกษาเนื้อหาและรูปแบบของวรรณกรรมเรื่อง มัลลยสูตร
๔. เพื่อศึกษาความสำคัญของวรรณกรรมเรื่อง มัลลยสูตร ต่อวิถีชาวพุทธ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

๑. เป็นการนำเสนอวรรณกรรมเรื่อง มัลลยสูตร ต่อนักวิชาการทั่วไป
๒. ได้ประจักษ์คุณค่าของวรรณกรรมเรื่อง มัลลยสูตร
๓. เป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่วรรณกรรมเรื่อง มัลลยสูตร อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมเรื่อง มัลลยสูตร จะศึกษาจากต้นฉบับใบลาน อักษรขอม ภาษาบาลีและภาษาไทย ที่ค้นพบจากหอสมุดแห่งชาติวังมณฑลพิษณุโลก จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเดิมเป็นสมบัติของวัดใหญ่พลี้ว ตำบลพลี้ว อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี จำนวน ๕ ผูกได้แก่

- ฉบับเลขที่ จป.บ. ๒๔๓/๑ พระมัลลยสนทนากับด้วยพระอินทราธิราช ผูก ๑
- ฉบับเลขที่ จป.บ. ๒๔๓/๒ คำพระยายมราชสนทนากับพระมัลลย ผูก ๒
- ฉบับเลขที่ จป.บ. ๒๔๓/๓ คำกระทาสยสนทนากับพระมัลลย ผูก ๓
- ฉบับเลขที่ จป.บ. ๒๔๓/๔ คำพระอินทร์สนทนากับพระ(มา)ลย ผูก ๔
- ฉบับเลขที่ จป.บ. ๒๔๓/๕ คำพระศรีอารียสนทนากับพระมัลลย ผูก ๕

ข้อตกลงเบื้องต้น

๑. จากการศึกษาเชิงสำรวจวรรณกรรมโบราณเรื่อง มาลัยสูตร จากแหล่งข้อมูลที่สำคัญคือ หอสมุดแห่งชาติท่าวาสูกี กรุงเทพมหานคร, หอสมุดแห่งชาติ จังหวัดชลบุรี และหอสมุดแห่งชาติวังมณฑลพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก พบว่า มีผู้คัดลอกด้วยอักษรขอมหลายฉบับ แต่ผู้วิจัยเลือกฉบับเลขที่ จบ.บ. ๒๔๓/๑-๕ มาเป็นข้อมูลหลักในการศึกษา เพราะเป็นฉบับที่สมบูรณ์ในด้านเนื้อหา มีตัวอักษรชัดเจน งดงาม และมีภาษาที่ไพเราะกว่าฉบับอื่น ๆ

๒. การวิเคราะห์เนื้อหาของเรื่องมาลัยสูตร ผู้วิจัยจะใช้เรื่อง มาเลเยยเทวดาเถรฤๅ พระมาลัยคำหลวง พระมาลัยกลอนสวด มาลัยหมื่นมาลัยแสน (ภาคอีสาน) และมาลัยตัน มาลัยปลาย (ภาคเหนือ) เป็นข้อมูลรอง

๓. การปริวรรตต้นฉบับเรื่องมาลัยสูตร ฉบับเลขที่ ๒๔๓ / ๑ - ๕ ผู้วิจัยจะปริวรรตจากอักษรขอมเป็นอักษรไทย โดยใช้หลักวิธีไทยปัจจุบัน

๔. ตัวอย่างคำที่ใช้ในการศึกษาด้านอักษรและอักษรวิธีจะคงอักษรวิธีเดิมตามต้นฉบับโบราณ

๕. หากเป็นคำท้องถิ่น หรือคำโบราณ ผู้วิจัยจะพยายามรักษารูปแบบเดิมไว้ และทำเชิงอรรถอธิบายความเพิ่มเติม

นิยามศัพท์เฉพาะ

๑. มาลัยสูตร หมายถึง วรรณกรรมเรื่องพระมาลัยฉบับเทศน์ปุจฉาวิสัชนา ที่สืบค้นได้จากหอสมุดแห่งชาติวังมณฑลพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก เดิมเป็นสมบัติของวัดใหญ่พลี จำนวน ๕ ผูก ดังที่ระบุในขอบเขตของการวิจัย

๒. อักษรขอม หมายถึง อักษรขอมบรรจงที่ใช้นับทีกในโบราณสมัยต้นรัตนโกสินทร์

๓. สวดลำนำ หมายถึง การขับลำนำพระมาลัยกลอนสวดโดยใช้ทำนองเพลงไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยเอกสาร (documentary research) และเสนอผลงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis) โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

๑. ขั้นสำรวจ สำรวจหาต้นฉบับโบราณเรื่อง มาลัยสูตร จากแหล่งข้อมูลสำคัญของภาคกลางคือ หอสมุดแห่งชาติท่าวาสูกี กรุงเทพมหานคร และจากแหล่งข้อมูลสำคัญของภาคตะวันออกคือ หอสมุดแห่งชาติ จังหวัดชลบุรี และหอสมุดแห่งชาติวังมณฑลพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

๒. ชั้นปริวรรต มีขั้นตอนดังนี้

๒.๑ ปริวรรตต้นฉบับโบราณเรื่อง มาลัยสูตร จากอักษรขอมมาเป็นอักษรและอักษรวิธีไทยปัจจุบัน

๒.๒ จัดเรียงวรรคใหม่โดยเขียนหมายเลขกำกับวรรคในแต่ละผูก ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ผู้อ่านสามารถลำดับเรื่องได้ง่าย

๒.๓ ตรวจทานความถูกต้องของข้อมูลอย่างละเอียด

๓. ชั้นรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้

๓.๑ รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบอักษรและอักษรวิธีจากต้นฉบับโบราณเรื่อง มาลัยสูตร

๓.๒ รวบรวมข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ หนังสือ และวารสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่อง มาลัยสูตร

๓.๓ สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการเทศน์เรื่อง มาลัยสูตร

๔. ชั้นวิเคราะห์ มีขั้นตอนดังนี้

๔.๑ ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านรูปแบบอักษรและอักษรวิธีจากต้นฉบับโบราณเรื่อง มาลัยสูตร

๔.๒ ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านเนื้อหาและรูปแบบของวรรณกรรมเรื่อง มาลัยสูตร

๔.๓ ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านความสำคัญของวรรณกรรมเรื่อง มาลัยสูตร

ต่อวิธีชาวพุทธ

๕. ชั้นสรุป คือ สรุปผลการวิจัยและเสนอรายงานผลการวิจัย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง มาลัยสูตร นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลมาจากหนังสือ วารสาร และวิทยานิพนธ์ ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดโดยแยกประเภทและเรียงลำดับก่อนหลังตามอักษรชื่อผู้แต่ง ดังต่อไปนี้

๑. หนังสือ มีนักวิชาการอธิบายเกี่ยวกับเรื่องพระมาลัยดังนี้

ประทีป ชุมพล (๒๕๑๘, หน้า ๑๖-๓๘) อธิบายถึงเรื่อง "Propaganda ในพระมาลัยคำหลวง" ไว้ในหนังสือวรรณคดีวิจารณ์ สรุปได้ว่า พระมาลัยคำหลวงเป็นวรรณคดีเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่ไม่มีในคัมภีร์พระไตรปิฎก เชื่อกันมาแต่เดิมว่า เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรได้นำมาจากมาลัยสูตร ซึ่งภิกษุชาวลังกาเป็นผู้แต่งขึ้นเป็นภาษาบาลีในราว พ.ศ. ๑๗๐๐ ต่อมาภิกษุชาวเชียงใหม่ชื่อ พุทรวินาสได้นำมาขยายความเรียกว่า ฎีกามาลัย ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๒๘๐

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทรงนำมาแปลเรียบเรียงเป็นภาษาไทยเรียกว่า พระมาลัยคำหลวง เกี่ยวกับหลักฐานที่ยังไม่ปรากฏชัดเพราะในลังกาทตามหลักฐานเชื่อว่าไม่เคยปรากฏเรื่องราวของพระมาลัยเลย บางทีนักปราชญ์ในเมืองไทยคงจะแต่งขึ้นโดยยึดตามคัมภีร์อุปาวงศ์ของลังกาที่แพร่หลายมาพร้อมกับพุทธศาสนาที่นยานอย่างลังกาวงศ์ในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ เรื่องราวเกี่ยวกับพระมาลัยเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นมาในชั้นหลัง โดยเอาเรื่องราวในพระไตรปิฎก และเรื่องราวในคัมภีร์อุปาวงศ์มาผสมกันและผูกเรื่องราวของพระมาลัยขึ้นมา

เรื่องราวในเรื่องพระมาลัยได้มีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงเหนือความรู้สึกของคนไทยในเรื่องบาป บุญ นรก สวรรค์ เช่นเดียวกับเรื่องไตรภูมิพระร่วง แต่เรื่องพระมาลัยสามารถเข้าถึงชาวบ้านได้ดีมากกว่า เพราะเรื่องพระมาลัยมีการนำมาสวดในงานพิธีต่าง ๆ เช่น พิธีแต่งงานตอนเจ้าบ่าวไปนอนเฝ้าหอ และใช้สวดหน้าศพด้วย การที่เรื่องพระมาลัยมีอิทธิพลต่อคนไทยนั้น เพราะเรื่องราวมียุทธศาสตร์ไปในทางการโฆษณาชวนเชื่อ (propaganda) ที่ประกาศว่าควรจะทำบุญกุศลอย่างไรจึงจะได้ไปเกิดในยุคที่มีแต่ความสมบูรณ์พูนสุข คือยุคของพระศรีอริยเมตไตรย

สุนทรี อาสะไวย์ (๒๕๒๕, หน้า ๙-๑๐) อธิบายเกี่ยวกับลักษณะของอุดมการณ์พระศรีอริยเมตไตรยในวรรณกรรมเรื่องพระมาลัย ไว้ในหนังสือ “จากอุดมการณ์พระศรีอริยเมตไตรยถึงชนผู้มีบุญภาคอีสาน” สรุปได้ว่า ความเชื่อเรื่องพระศรีอริยเมตไตรย (millennium) เป็นความเชื่อที่อิงกับความเชื่อทางศาสนา โดยความเชื่อนี้ได้เป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างอุดมการณ์ให้แก่ชนที่เรียกว่า “ชนผู้มีบุญ” เมื่อพิจารณาวรรณกรรมเรื่องพระมาลัย จะพบว่า ได้มีอุดมการณ์พระศรีอริยเมตไตรยปรากฏอยู่ พุทธทำนายของพระศรีอริยเมตไตรยชี้ให้เห็นถึงสังคม ๒ สังคมที่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ สังคมปัจจุบันที่ดำรงอยู่ หรือสังคมแห่งความเป็นจริงคือ สังคมภายใต้ร่มพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าโคตมะนั้น เมื่อใกล้จะถึงวาระสุดท้าย เป็นสังคมที่เต็มไปด้วยความชั่วร้าย ผู้คนประพฤติผิดศีลธรรม กดขี่ข่มเหงซึ่งกันและกัน สังคมกำลังเดินไปสู่ยุคที่เรียกว่า “มิลเลเนียมที่ใกล้” เป็นยุคแห่งความพินาศและเป็นจุดสิ้นสุดของสังคมปัจจุบัน ขณะที่สังคมใหม่หรือสังคมอนาคตที่จะเกิดตามมาภายหลังยุคนี้ นั้น จะเป็นสังคมแห่งความหวัง เป็นสังคมอุดมคติ ที่มนุษย์ซึ่งยังข้องแวะกับทางโลกปรารถนาที่จะได้พบ เป็นสังคมที่มีความสมบูรณ์ทั้งในแง่ของวัตถุและจิตใจ ในแง่ของวัตถุก็คือ ความพร้อมมูลของปัจจัยสำคัญสำหรับการดำรงชีวิตของผู้คน ซึ่งได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค และในแง่ของจิตใจก็คือ สภาพของจิตใจที่เป็นสุข มนุษย์และสัตว์โลกมีความรักใคร่ ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความเท่าเทียมและยุติธรรม ในแง่หนึ่งสังคมปัจจุบันหรือสังคมแห่งความเป็นจริงนั้นเป็นสังคมที่ไม่พึงประสงค์ เป็นสังคมที่คนปฏิเสธ หรือปรารถนาจะให้สิ้นสุดลง ขณะที่ตั้งความหวังไว้กับสังคมใหม่ที่จะเข้ามาแทนที่ในฐานะที่เป็นสังคมที่ดีกว่า วิธีการที่จะไปสู่สังคมใหม่นั้นเกิดขึ้นจากอุดมการณ์

ศาสนา คือศาสนาพระศรีอารีย์ ซึ่งอยู่ภายใต้การนำของพระศรีอารีย์ กล่าวคือ พระศรีอารีย์จะลงมาทำหน้าที่โปรดสัตว์ พามนุษย์และสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากบาป คือ ให้พ้นจากสภาพปัจจุบันที่มนุษย์มีความเดือดร้อน ตกต่ำต่ำทุกข์ ถูกกดขี่ข่มเหงด้วยภัยต่าง ๆ และนำไปสู่สังคมใหม่ คือ โลกพระศรีอารีย์ ซึ่งพระศรีอารีย์สามารถกระทำหน้าที่ปลดมนุษย์ให้พ้นจากทุกข์ได้ก็ด้วยอำนาจของบุญบารมีที่ได้ทรงบำเพ็ญไว้แต่ชาติปางก่อน ส่วนมนุษย์นั้นการจะไปถึงโลกพระศรีอารีย์ มนุษย์จะปฏิบัติหน้าที่เพียงการทำตัวให้บริสุทธิ์ ไม่ทำชั่วทำบาป หมั่นทำบุญและภาวนาเพื่อขอให้ได้พบพระศรีอารีย์

กล่าวสรุปคือ อุดมการณ์พระศรีอารีย์ถือว่าเป็นอุดมการณ์ปฏิบัติ คือ การล้มล้างสังคมเก่า และแสวงหาสังคมใหม่ที่ดีกว่ามาแทนที่ และเนื่องจากอุดมการณ์ดังกล่าวอิงกับความเชื่อทางศาสนา และเป็นการปฏิบัติแบบล้าหลังในระดับสังคมชาวบ้าน การปฏิบัติที่เกิดขึ้นจึงมิใช่เป็นการปฏิบัติที่ประชาชนเป็นผู้ทำการปฏิบัติด้วยตนเอง แต่เป็นการปฏิบัติที่ต้องอยู่กับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา นั่นคือ การปฏิบัติที่นำโดยองค์พระศรีอารีย์

๒. วารสาร มีนักวิชาการได้เสนอบทความเกี่ยวกับเรื่องพระมาลัยดังนี้

ประภาส เพ็งพุ่ม (๒๕๓๙, หน้า ๖๖-๗๒) เสนอบทความเรื่อง "วิถีชีวิตของคนไทยกับความเชื่อเรื่องพระมาลัย" โดยกล่าวถึงเรื่องประเพณีงานศพว่า ตามชนบทบางแห่งนั้น ในงานศพจะมีประเพณีการสวดพระมาลัย ซึ่งประเพณีนี้ได้รับอิทธิพลโดยตรงมาจากเรื่องพระมาลัย ในทำนองเดียวกัน พุทธศาสนิกชนฝ่ายมหายานก็มีประเพณีเช่นวิญญานหรือพิธีงเด็ก ในพิธีนี้ต้องจัดรูปและแท่นบูชาพระดีจังเสมอ และมีการสวดอ้อนวอนขอให้พระดีจังปลดปล่อยทุกข์ของสัตว์ในนรก เพราะท่านเป็นพระโพธิสัตว์ ผู้ทำหน้าที่พิทักษ์สัตว์นรก ถือกันว่าพระดีจังเป็นองค์เดียวกับพระมาลัย ภาษาญวนเรียกว่า "เตี้ยต่งเยืองโบตีก" พระนามของพระองค์ปรากฏอยู่เสมอในบทสวดพิธีงเด็ก เช่นในพิธีปลุกกระซัง มีบทสวดภาษาญวนตอนหนึ่งว่า

คำบูชาเมื่อตีระฆัง

โง้งจงเซอโคว บาวเกกาวเอิมเถื่อง
เกรียกเทียนดั่งท่าไทง เดียวผุอุมินบ้าวจุ
เตี้ยต่งเยืองโบตีก

คำแปล

ขอนบนอมพึ่งพระบารมีอภิหารแห่งพระมาลัย
เถรเจ้า ซึ่งเป็นผู้ดับทุกข์สัตว์ทั้งหลาย จงบันดาล
เสี่ยงกังวานแห่งระฆังนี้ ให้ได้ยินตลอดทั่วถึงชั้น
พรหมโลกและมนุษย์ สัตว์ทั้งหลายตลอดถึง
อบายภูมิ โดยอำนาจแห่งพระมาลัยเถรเจ้าก็จักได้
มีสติระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยทั้งสาม

ในพิธีกึ่งหน่อ คือ พิธีถวายเครื่องกระยาหารเป็นพุทธบูชาในตอนกลางวันซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกึ่งเด็ก พระสงฆ์เป็นผู้อ่านประกาศถวาย มีเนื้อความตอนหนึ่งว่า

คำประกาศถวาย

คำแปล

นามโอบุณินบัวจุกุโชนโนโตน กุบัติตาม
ได้ตายทั้ง เดียวต่างเยื้องโต มาสกตักจึง
มินหันเลี่ยนต่ำหา

ขอนอบน้อมนมัสการองค์พระมาลัยเถรเจ้า
ซึ่งเป็นผู้โปรดสัตว์ในอบายภูมิจึงเป็นประธาน

ดังนั้นเรื่องราวของพระมาลัยจึงมีความเกี่ยวข้องกับประเพณีของศพอยู่มาก ทั้งฝ่ายเถรวาทและฝ่ายมหายาน

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย (๒๕๒๙, หน้า ๔๒) เสนอบทความเรื่อง “พระมาลัย : กรอบเกณฑ์ของคนโบราณ” ได้กล่าวว่า เรื่องราวของพระมาลัยนั้น หากอ่านละเอียดแล้วจะเห็นว่า สุนัขนัก ทั้งในแง่ของอรรถรส เนื้อหา หรือจะเก็บเกี่ยวปรัชญาความคิดมาใช้ โดยดูให้สอดคล้องกับภาวะปัจจุบันก็น่าจะไม่เลวนัก เพราะว่ามันไปแล้วเรื่องราวของพระมาลัยก็เหมือนกฎหมายบ้านเมืองอย่างหนึ่งที่คอยควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้อยู่ในกรอบในเกณฑ์ จัดระเบียบความสงบเรียบร้อยให้สังคม ด้วยหลักธรรมะแห่งองค์ศาสดา อันเหมาะกับยุคสมัยที่วิทยาศาสตร์ยังไม่ก้าวหน้าเท่าทุกวันนี้

อรอนงค์ ตั้งก่อเกียรติ (๒๕๓๐, หน้า ๓๕-๓๗) เสนอบทความเรื่อง “ประเพณีการสวดพระมาลัย” อธิบายว่า สมัยก่อนมีการสวดพระมาลัยในงานแต่งงาน โดยมีจุดประสงค์ ๒ ประการคือ เพื่อส่งสอนเจ้าบ่าวเจ้าสาวให้รู้บาปบุญคุณโทษ และเพื่อความบันเทิงในโอกาสที่มีพิธีมงคล ดังบทกลอนที่พระยาอุปกิตศิลปสารได้ประพันธ์ไว้ในเรื่อง “พ่อแม่รังแกฉัน” ว่า

การขันหมากยุคเก่าท่านเล่ากัน	มีสวดฉันท์เรียกว่า “สวดมาโลย”
เดັกก็คือท่านหวังจะส่งสอน	แต่ผันผ่อนตามนิยมสมสมัย
มีเฮฮาพาสุนัขเครื่องปลุกใจ	สมกับได้มีงานการมงคล

ครั้นถึงสมัยปัจจุบัน การสวดพระมาลัยใช้ในการสวดหน้าศพเพียงอย่างเดียว แต่กระนั้นการสวดพระมาลัยหน้าศพก็มักจะมีเหลืออยู่ตามหัวเมือง ส่วนในกรุงเทพฯ โดยปกติมีแต่การสวดทำนองอิทธิธรรมสังคหะ นาน ๆ จึงจะพบการสวดพระมาลัยสักครั้งหนึ่ง ผู้เขียนได้ค้นคว้าและสัมภาษณ์ท่านผู้รู้หลายท่านพบว่า การสวดพระมาลัยในกรุงเทพฯ กับในชนบทมีข้อแตกต่างกันหลายประการ กล่าวคือ ถ้าเป็นวัดในกรุงเทพฯ ผู้สวดคือพระสงฆ์ มีจำนวน ๔ รูป นั่งบนอาสนะและถือตาลปัตรขณะสวด เริ่มสวดเวลาประมาณ ๓ ทุ่ม หรือ ๔ ทุ่ม คือหลังจากสวด

พระอภิธรรมจบแล้ว พระที่สวดอาจเป็นพระชุดเดียวกับที่สวดพระอภิธรรมหรืออาจเป็นพระชุดใหม่เลยก็ได้ ระหว่างสวดมีตู้พระอภิธรรมตั้งอยู่ข้างหน้าพระสงฆ์ด้วย

ส่วนในชนบทแถบภาคกลาง คฤหัสถ์เป็นผู้สวดพระมาลัย มีจำนวนประมาณ ๔ ถึง ๘ คน เป็นผู้หญิงหรือผู้ชายก็ได้ โดยมากเป็นผู้สูงอายุ สถานที่สวดคือที่ศาลาการเปรียญภายในวัด ผู้สวดนั่งบนแท่นสูงซึ่งใช้เป็นอาสนะสำหรับพระ แต่เอาเครื่องปูลาดอก เริ่มสวดหลังจากที่พระสงฆ์สวดพระอภิธรรมจบแล้ว คือ ประมาณ ๔ ทุ่ม หรือ ๕ ทุ่ม และสวดเรื่อยไปจนบางที่ถึงรุ่งสว่าง การสวดใช้ทำนองลำนำ มีบทเพลงต่าง ๆ ที่โอตฉวยอย่างไพเราะ เช่น ทำนองนกขุนทอง พัดชา ม้าย่อง ทองย่อน เขมรปากท่อ มอญแปลง และลมพัดชายเขา เป็นต้น ผู้สวดจะแบ่งบทบาทกันไปตามความเหมาะสม และมีการสวดโต้ตอบกันทำนองปุจฉาวิสัชนา หรือสวดเป็นทำนองเล่าเรื่อง บทบาทที่สำคัญก็มีพระศรีอารียเมตไตรย พระอินทร์ พระมาลัย และเทพบุตรต่าง ๆ สิ่งที่น่าสนใจคือ ในระหว่างสวดผู้สวดจะถือตาลปัตรกระทุ้งจังหวะไปด้วย ทำให้การสวดพระมาลัยมีบรรยากาศสนุกสนานมาก

๓. **วิทยานิพนธ์** มีนักวิชาการเสนอผลงานวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับเรื่องพระมาลัยดังนี้

ชฎาลักษณ์ สรรพานิข (๒๕๒๔, หน้า ๑๔๙-๑๕๐) ได้เสนอวิทยานิพนธ์ปริญญา

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่อง พระมาลัย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ การศึกษาค้นคว้าทำโดยนำต้นฉบับสมุดข่อย ๓ ฉบับ ซึ่งเป็นสมบัติของวัดราชบัลลังก์ อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดระยอง จำนวน ๒ ฉบับ และวัดเนินซ้อ อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดระยอง จำนวน ๑ ฉบับ มาปริวรรตและวิเคราะห์ทางด้านประวัติความเป็นมา อิทธิพลและความแพร่หลายของเรื่อง ประเพณีการสวดพระมาลัย รวมทั้งคุณค่าต่าง ๆ เช่นด้านภาษา และวรรณคดี คุณค่าทางการสร้างสรรค์ แนวความคิดและปรัชญา ความเชื่อ เป็นต้น แล้วนำพระมาลัยทั้ง ๓ ฉบับมาเปรียบเทียบกับพระมาลัยคำหลวง

ผลของการศึกษารูปได้ว่า เรื่องพระมาลัยฉบับท้องถิ่น อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดระยอง ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาวิเคราะห์นี้ เนื้อเรื่องนำมาจากคัมภีร์ขุททกนิกายและคัมภีร์อังคุตตรนิกาย ผู้แต่งได้เขียนขึ้นในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยผู้แต่งเป็นพระภิกษุ แต่ไม่ได้บอกชื่อไว้ ต้นฉบับเป็นสมุดข่อย จารด้วยอักษรขอม รูปแบบคำประพันธ์ที่ใช้ได้แก่ ฉันท์ กาพย์ และร่าย ส่วนโครงเรื่องมีความคล้ายคลึงกับพระมาลัยคำหลวงคือ กล่าวถึงพระมาลัยซึ่งเป็นพระอรหันต์ผู้มีฤทธิ์ได้ลงไปในนรก ไปพบเห็นสภาพของพวกเปรต และได้ขึ้นไปบนสวรรค์พบกับพระศรีอารียเมตไตรย เมื่อกลับมายังเมืองมนุษย์ก็ได้นำเรื่องราวต่าง ๆ มาเล่าให้คนทั้งหลายฟัง เพื่อให้รู้ถึงเรื่องเกี่ยวกับนรก สวรรค์ บาป บุญ คุณ โทษ และอบรมสั่งสอนให้คนกระทำความดี อย่าประพฤตินิสัยที่ชั่ว หมั่นทำบุญทำทาน เพื่อจะได้มีอายุอยู่ทันสมัยพระศรีอารียเมตไตรย ด้านคุณค่าที่ได้รับจากเรื่องคือ

ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องนรก สวรรค์ เปเรต พระธาตุจุฬามณี พระศรีอารียเมตไตรย ทำให้รู้ถึงเรื่อง บาป บุญ คุณ โทษ และรู้จักประเพณีการสวดพระมาลัยที่อำเภอเกล่ง

วัฒนา ณ นคร (๒๕๒๕, หน้า ๑๕๑) เสนอวิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาวรรณกรรมเปรียบเทียบ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง ลักษณะร่วมของเรื่อง พระมาลัยในวรรณกรรมพื้นบ้านและพระมาลัยคำหลวง ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเรื่องพระมาลัยทั้ง สำนวนมุขปาฐะและสำนวนลายลักษณ์ในบริเวณภาคกลาง โดยใช้ต้นฉบับที่มีผู้ปริวรรตแล้วและ ต้นฉบับที่วิทยากรบางท่านกรุณาปริวรรตให้เป็นข้อมูลในการวิจัย และศึกษาวิเคราะห์ลักษณะ ความแตกต่างด้านเนื้อหา รูปแบบการประพันธ์ และกลวิธีการแต่ง

ผลของการศึกษารูปได้ว่า เนื้อเรื่องพระมาลัยในประเทศไทยนั้นนำมาจากคัมภีร์ มาเลยุยเทวดเถรตถุ ซึ่งแต่งโดยภิกษุชาวล้านนา ในพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ มีรายละเอียด ของเนื้อเรื่องตรงกับฉบับวรรณคดีคือ เน้นเฉพาะภาคสวรรค์ ส่วนอีกสำนวนหนึ่งคือ ฎีกามาลัย แต่งโดยพระพุทธรวิลาสภิกษุชาวล้านนา เพื่อขยายความมาเลยุยเทวดเถรตถุอีกทีหนึ่ง จึงมี รายละเอียดพิสดารกว่า เช่นเพิ่มเติมเนื้อหาภาคนรกมากกว่าที่กล่าวไว้ในมาเลยุยเทวดเถรตถุ และเป็นที่มาของสำนวนวรรณกรรมพื้นบ้าน ส่วนลักษณะร่วมของเรื่องพระมาลัยแบ่งได้ ๓ ประการคือ ด้านแนวคิดที่มีพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานรองรับ ด้านประเพณีและพิธีกรรมซึ่ง สนับสนุนความสามัคคีของหมู่คณะ และลักษณะร่วมด้านศิลปะ

สันทนี อาบัวรัตน์ (๒๕๒๘, หน้า ๒๐๘-๒๑๐) เสนอวิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษา มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เรื่อง การศึกษา วรรณกรรมอีสานเรื่องมาลัยหมื่นมาลัยแสน โดยวิเคราะห์ทางด้านรูปแบบ เนื้อหา สภาพสังคม อีสาน และสภาพสังคมยุคพระศรีอารียที่ปรากฏในมาลัยหมื่นมาลัยแสน

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า เนื้อหาของมาลัยหมื่นมาลัยแสนได้มาจาก มาเลยุยเทวดเถรตถุ และได้เน้นภาคสวรรค์ ซึ่งเหมาะสมที่จะนำมาเทศน์นำเรื่องพระเวสสันดร ส่วนรูปแบบได้ใช้กลวิธี นำเสนอตามแบบวรรณกรรมศาสนานั้นคือ ใช้คาถาภาษาบาลีนำ และแปลเป็นภาษาไทยเชิง ปุจฉา วิสัชนา โดยใช้ฉันทลักษณ์เป็นร่ายยาว ซึ่งเหมาะแก่การเทศน์ทำนอง แก่นของเรื่อง สามารถปลูกฝังความศรัทธาในพุทธศาสนาแก่ชาวพุทธระดับพื้นฐาน เพราะอธิบายให้เห็นความ เป็นจริงในสังคมปัจจุบัน และพยายามนำแนวความคิดเรื่องสังคมอุดมคติที่พึงเกิดขึ้นได้ ถ้ามนุษย์ ได้ประพฤติธรรมตามคำสอนของศาสนาพุทธอย่างมั่นคง นอกจากนี้มาลัยหมื่นมาลัยแสนยังได้ ชี้ให้เห็นสังคมที่พึงปรารถนา คือ เป็นสังคมที่รักสงบ เคารพในศีลธรรม เชื่อในเรื่องบุญ - บาป เชื่อเรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด เชื่อชีวิตมนุษย์จะดำเนินไปตามกรรมที่ตนก่อ ดังนั้น ชาวพุทธจึงไม่ดิ้นรนต่อสู้กับความทุกข์ยากที่เกิดขึ้น สิ่งที่ชาวพุทธจะทำก็คือ อดกลั้นและสร้าง

บุญใหม่ แนวคิดเรื่องโลกพระศรีอารียะเช่นนี้ มีอิทธิพลต่อชาวอีสาน จนเป็นส่วนหนึ่งในความ
สำนึกของสังคมอีสานแล้ว ส่วนสภาพสังคมยุคพระศรีอารียะนั้น มีความเป็นอุดมคติที่มนุษย์ชาติ
ไฝฝืนอย่างแท้จริง ลักษณะของสังคมมีแต่ความอุดมสมบูรณ์ ไม่มีชนชั้น ไม่เอาัดเอาเปรียบ
ไม่ต้องทำงาน ทรัพย์สินทั้งหลายเป็นของส่วนกลางที่ใครจะต้องการก็ได้ตามความปรารถนา
การปกครองเป็นไปในแบบอุปถัมภ์ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นอุดมคติซึ่งตอบสนองของคนส่วนมาก หรือทุกคน
ที่มีความต้องการหลุดพ้นจากความทุกข์ยากทั้งมวลโดยสิ้นเชิง ดังนั้นมาลัยหมีนมาลัยแสนจึงเป็น
วรรณกรรมที่มีผลในการควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมให้อยู่ในระเบียบวินัยหรือกฎเกณฑ์ของ
สังคม เพื่อที่จะเป็นผู้ถูกเลือกให้คงอยู่ในสังคมใหม่ต่อไป

สุภาพร มากแจ้ง (๒๕๒๑, หน้า ๖, ๒๒๔) เสนอวิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาตะวันออก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง มาเลยุยเทวดเถรวัตถุ : การตรวจ
ชำระและการศึกษาเชิงวิเคราะห์ โดยศึกษาค้นคว้าหาที่มาของเนื้อเรื่อง ผู้แต่ง สถานที่แต่งคัมภีร์
มาเลยุยเทวดเถรวัตถุ และตรวจชำระต้นฉบับคัมภีร์มาเลยุยเทวดเถรวัตถุ ฉบับที่เข้าใจว่า
ประพันธ์ขึ้นโดยภิกษุไทยในสมัยกรุงสุโขทัย

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า คัมภีร์มาเลยุยเทวดเถรวัตถุ เริ่มประพันธ์เป็นครั้งแรกโดยภิกษุ
ชาวพม่า ระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘ (คริสต์ศตวรรษที่ ๑๐-
๑๒) โดยมีที่มาของเรื่องจากคัมภีร์รหัสวัตถุปกรณ์ คัมภีร์รสวิหagini คัมภีร์มหาวงศ์ และมี
รายละเอียดเพิ่มเติมจากคัมภีร์พระไตรปิฎก แล้วเรื่องราวของคัมภีร์นี้ได้แพร่หลายต่อมาสู่ประเทศ
ไทยทางภาคเหนือ คืออาณาจักรล้านนาไทย อาณาจักรสุโขทัย ส่วนคัมภีร์มาเลยุยเทวดเถรวัตถุ
ในประเทศไทยนั้นมีที่มาเป็น ๒ ทางคือ แต่งขึ้นทางล้านนาไทย โดยภิกษุชาวล้านนา ประมาณ
พุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ ส่วนอีกทางหนึ่ง แต่งขึ้นในสมัยสุโขทัยโดยภิกษุชาวสุโขทัย ระหว่าง
พุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ พร้อมทั้งมีคัมภีร์ฎีกาที่แต่งขึ้นเพื่ออธิบายโดยพุทธวิลาส ภิกษุชาว
สุโขทัย

สุภาพร มากแจ้ง (๒๕๒๔, หน้า ๑๖๑) เสนองานวิจัยต่อศูนย์ส่งเสริมและพัฒนา
วัฒนธรรม วิทยาลัยครูธนบุรี เรื่อง พระมาลัยกลอนสวด (สำนวนวัดศิระชะกระบือ) : การตรวจ
สอบชำระและการศึกษาเปรียบเทียบ โดยตรวจสอบและศึกษาเปรียบเทียบพระมาลัยกลอนสวด
จำนวน ๕ สำนวนกับพระมาลัยคำหลวง และมาเลยุยเทวดเถรวัตถุ ทั้งด้านเนื้อความและ
ลักษณะคำประพันธ์

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า เนื้อเรื่องพระมาลัยกลอนสวดที่นำมาศึกษา เมื่อสันนิษฐานจาก
สำนวนภาษาที่ใช้น่าจะเก่าถึงสมัยสุโขทัย ซึ่งนอกจากจะมีเนื้อความเหมือนกับพระมาลัยคำหลวง
และมาเลยุยเทวดเถรวัตถุแล้ว ยังมีเนื้อความบางตอนเพิ่มเติมขึ้นซึ่งได้แก่ ตอนที่กำลังถึงสัตว์

นรกและเปรตประเภทต่าง ๆ โดยได้ข้อมูลจากพระไตรปิฎก มุลปิณณาสก และอุปปิณณาสก มัชฌิมนิกาย ส่วนลักษณะคำประพันธ์พระมาลัยกลอนสวดประกอบด้วย กาพย์ยานี ๑๑ กาพย์ฉบัง ๑๖ กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ กลอนวรรคละ ๔ คำ และร่าย ๑ บท แต่งสลับกัน ด้านทำนองสวดพบว่ามี ๕ ทำนองคือ ฉันทราบ เชิด วิสสัน และมังกร

สุนิตย์ วงศ์พलय (๒๕๓๒, หน้า ๑๒๑) เสนอวิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา เรื่อง การศึกษาวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยที่ปรากฏในภาคใต้ โดยศึกษาศิลปะการใช้ภาษาและความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเรื่องนี้

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า เมื่อเปรียบเทียบเนื้อหาของวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยที่ปรากฏในภาคใต้จะพบว่า เนื้อหาส่วนใหญ่ปรากฏตรงกัน ส่วนที่แตกต่างกันก็คือลักษณะของการใช้ภาษา การแต่งวรรณกรรมเรื่องพระมาลัยมีลักษณะเด่นในด้านศิลปะการใช้ภาษาอยู่สามประการ คือ หนึ่งการสร้างเสียงเสนาะ สองศิลปะการเลือกใช้คำในการแต่งเรื่องให้น่าสนใจและชวนติดตามเรื่องนั้นจะใช้คำง่าย ๆ ซึ่งเมื่ออ่านแล้วจะเข้าใจทันทีและบางครั้งอาจจำเอาคำภาษาถิ่นมาใช้ด้วย สามการสร้างภาพพจน์ให้กับผู้อ่านจะปรากฏศิลปะของการเลือกใช้โวหารต่าง ๆ ได้ตรงกับลักษณะของเนื้อหาที่กำลังจะกล่าวถึง ส่วนความเชื่อที่ปรากฏได้แก่ ความเชื่อเรื่องนรก ความเชื่อเรื่องสวรรค์ และความเชื่อเรื่องพระศรีอารีย ความเชื่อทั้งสามประการนี้จะสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า ถ้าทำชั่วหรือทำบาปเมื่อตายไปจะต้องตกนรกได้รับทุกข์เวทนา แต่ถ้ากระทำความดีหรือทำบุญเมื่อตายไปก็จะขึ้นสวรรค์ และผู้ที่ทำแต่ความดีเท่านั้นจึงจะมีโอกาสได้พบพระศรีอารีย และได้อยู่ในสังคมที่มีแต่ความสงบสุข

อร่ามรัศมี ดั่งชนะ (๒๕๓๘, หน้า ๑๒๗-๑๒๘) เสนอวิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา เรื่อง การศึกษาประเพณีสวดพระมาลัยของชาวอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการสวด องค์ประกอบของการสวด ความเชื่อ คุณค่าของประเพณีการสวด

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ประวัติความเป็นมาของการสวดพระมาลัยของชาวอำเภอไชยา มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานและเป็นที่ยอมรับกันมาในอดีต การสวดพระมาลัยในท้องถิ่นนี้มีการสวดเฉพาะในงานศพเท่านั้น โดยจะสวดในตอนกลางคืนหลังจากพระสงฆ์สวดพระอภิธรรมเสร็จแล้ว ปัจจุบันนี้สภาพสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนไปจึงมีส่งผลให้ประเพณีสวดพระมาลัยเสื่อมความนิยมลงไปมาก ด้านคุณค่าของประเพณีสวดพระมาลัยพบว่า มีส่วนสำคัญในการคลายความทุกข์โศกของเจ้าภาพงานศพ ให้คติชีวิต ส่วนบทสวดพระมาลัยพบว่ามีที่มาจากหนังสือ

พระมาลัย จากวรรณกรรมอื่น ๆ และเป็นกลอนสวดที่คณะมาลัยคิดแต่งขึ้นเอง เนื้อหาในบทสวดพระมาลัยมีหลายลักษณะเช่น เกี่ยวกับนรกสวรรค์ แนวทางในการดำรงชีวิต ความรักของชายหญิง ไสยศาสตร์ การชมธรรมชาติ เป็นต้น

จากเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า แนวทางการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องพระมาลัยเป็นการศึกษาทางด้านที่มาของเรื่อง อิทธิพลของพระมาลัยที่มีต่อคนไทยในด้านต่าง ๆ เช่น แนวความคิด ความเชื่อ และประเพณี เป็นต้น โดยส่วนใหญ่ใช้ข้อมูลจากต้นฉบับที่เป็นสำนวนกลอนสวดซึ่งค้นพบตามภูมิภาคต่าง ๆ แต่ฉบับที่เป็นสำนวนเทศน์ยังมิได้รับความสนใจศึกษาน้อย ฉะนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา “มาลัยสูตร” ซึ่งเป็นเรื่องพระมาลัยฉบับสำนวนเทศน์ปฐกวิสขานา ที่สืบทอดได้จากหอสมุดแห่งชาติวังมณฑลพิษณุโลก จังหวัดจันทบุรี ทั้งนี้เพื่อเป็นการเสนอแนวคิดอีกมุมมองหนึ่งต่อวงวิชาการต่อไป